

Наука -
школі

УДК 371.26.9.212.3

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто шляхи формування професійної компетентності педагога як складової процесу його постійного особистісного зростання та професійного вдосконалення засобами моніторингу.

Ключові слова: моніторинг, професійна компетентність, професійна підготовка вчителя, якість освіти.

Людмила ШВИДУН

Завідувач навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти КВНЗ «ДОІППО», м. Дніпро

Давня мудрість говорить, що той хто стоїть на місці – відстає. Хто не хоче відставати, мусить рухатися вперед, підійматися вище і вище. Адже професія вчителя завжди розцінювалася як така, що не тільки

вимагає високого професіоналізму, але й потребує безперервного самовдосконалення, саморозвитку.

(А) – постановка і обґрунтування актуальності проблеми. Звертаючись до своїх послідовників, що виконували вчительську місію, В. Сухомлинський наголошував – далеко не кожен стане вченим, письменником, артистом, далеко не кожному судилося винайти порох або велосипед, але

майстром своєї справи має стати кожен. Він був переконаний, що професія вчителя є особливою, близькою до науково-дослідної. Педагог повинен аналізувати факти, передбачати наслідки виховного впливу, освітньої діяльності з метою запобігання причинам невдач та усунення їх у майбутньому. Інакше він перетвориться на ремісника.

(Б) – аналіз наукових досліджень, на які опирається автор. Дослідженням означеної проблеми займалися К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Г. Єльникова, З. Рябова, О. Боднар, Т. Лукіна. Питанню професійного розвитку вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти присвячені також праці І. Зязюна, В. Кременя, В. Олійника, М. Романенка, Т. Сорочан. На наш погляд, відомих педагогів, у першу чергу, об'єднує спільна риса – вміння передбачити пе-

дагогічну дійсність. Прикладом може бути “система перспективних ліній”, “завтрашньої радості” А. Макаренка, методика “звеличення людини” В. Сухомлинського, ідеї “трудної ідеї” Л. Занкова і В. Шаталова.

(В) – виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені.

Основними аспектами проблеми, які, на наш погляд, недостатньо вивчені, є особливості формування професійної компетентності педагога та його професійного вдосконалення засобами моніторингу.

(Г) – постановка мети та завдань статті. Досвід проведення моніторингових досліджень показує, що важливим чинником формування професійної компетентності педагога є готовність його до моніторингу. Завдання статті – звернути увагу на практичний аспект моніторингу професійної компетентності вчителя.

(Д) – виклад основного матеріалу.

Сучасний стан української освіти характеризується високим рівнем інноваційної діяльності, появою великої кількості нових освітніх технологій, програм тощо. Разом з тим різноманіття і варіативність в освітньому процесі породили нові проблеми. Зокрема, в останнє десятиріччя у педагогічній теорії і практиці України одне з перших місць посіла проблема забезпечення якісної професійної педагогічної освіти.

Забезпечення якісної професійної педагогічної освіти може бути досягнуто шляхом реалізації низки тактичних цілей:

- розроблення й запровадження соціальних мотивацій (стимулів і заохочень) актуалізації потреби в безперервному підвищенні професіоналізму всіх категорій педагогічних і науково-педагогічних працівників;

- створення умов для утримання фахівців у сфері педагогічної і науково-педагогічної діяльності;

- розвиток післядипломної педагогічної й науково-педагогічної освіти, включаючи періодичне підвищення кваліфікації вчителів і викладачів,

- розроблення засад і технологій навчання дорослих;

- підвищення уваги до проблем персонального розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників, передусім до тих змін, що відбуваються в процесі професійної діяльності, створення умов для оптимізації і гармонізації тенденцій професійного вдосконалення. Завдання адміністрації школи полягає у створенні умов, які мотивували б учителів на розвиток професійної компетентності. Адміністрація повинна бути зацікавленою в тому, щоб знайти такі стимули для педагогів, які б формували в них стійку внутрішню мотивацію, спрямовану на розвиток професійної компетентності.

Варто зазначити, що професійна педагогічна освіта має бути спрямована на формування у педагогів різної спеціалізації професійних знань, умінь, навичок, розвиток відповідного мислення та загальної культури [1, с. 38]. Якість професійної компетентності, по-перше, визначається потребами і власною діяльністю, по-друге, детермінується зовнішнім фактором – цілеспрямованою діяльністю працівників системи підвищення кваліфікації. Проте обидва фактори становлять єдиний процес взаємодії навчально-пізнавальної діяльності слухача і навчальної діяльності викладача, чим якість педагогічної освіти в цілому й визначається.

Здійснення цієї концепції якості професійної компетентності має на меті створення сприятливих умов для продуктивної діяльності освітян шляхом їхнього науково-педагогічного супроводу.

Теоретичною основою для розв'язання проблеми якісної педагогічної освіти є теорія діяльності. Адже не викликає сумніву той факт, що якісна теоретична і практична підготовка вчителя з питань застосування інноваційних освітніх технологій зможе забезпечити високий рівень навчання учнів [2, с. 58].

Проте, як зазначає Б. Коротаяєв, вимірювання якості підготовки спеціаліста за підсумками успішності справа безнадійна та безперспективна, так само як безперспективна установка на те, що головний критерій успішності – якість знань [1, с. 69]. Узагальнюючи ряд наукових розвідок, ми дійшли висновку, що одним з головних об'єктів моніторингу є якість професійної компетентності вчителя. Обов'язковими умовами внутрішкільної системи розвитку і підвищення професійної компетентності вчителя вчені визначають такі: врахування специфіки освітнього закладу та контингенту учнів, наявність системи стійкої внутрішньої мотивації і комплексного, диференційованого, гнучкого й оперативного стимулювання до професійного розвитку, організація індивідуальної роботи з учителями, систематичний моніторинг динаміки розвитку компетентності, характер одержуваних результатів, змін у діяльності вчителя, а також вплив цих змін на рівень навчальних досягнень учнів, їхній розвиток та відношення до школи (до вивчення предмета), ретельний відбір змісту теоретичних знань, індивідуалізації і психологізації навчального процесу.

Одним із дієвих шляхів підвищення ефективності підготовки та перепідготовки педагогів, на нашу думку, є інститути післядипломної педагогічної освіти, в основу діяльності яких покладено інноваційні підходи до процесу підвищення фахової кваліфікації. Головною метою післядипломної освіти є забезпечення умов для підвищення кваліфікації фахівців, неперервного розвитку творчого потенціалу кожного спеціаліста, його інтелектуального та загальнокультурного рівня, поглиблення професійних знань та вмінь, створення умов для самоосвіти педагога. Тому введення до змісту навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації навчальних технологій дасть змогу вирішувати актуальні завдання вдосконалення та самовдосконалення

кадрового потенціалу системи освіти, а саме:

- взаємозв'язок, взаємодоповнення професійного вдосконалення і саморозвитку, мотивації їх безперервності;
- підвищення ступеня усвідомлення фахівцем різноманітних подій, що виникають на всіх напрямках і рівнях його взаємодії з оточуючим світом: загальнолюдських, професійних, особистісних тощо;
- формування сучасного стилю мислення з його характерними ознаками: системності, гнучкості, динамізму, перспективності, історизму, об'єктивності, концептуальності, аналітичності, інноваційності тощо;
- підвищення рівня діалогічності, толерантності, неупередженого ставлення до інших людей та їхніх дій, прагнення до конструктивізму, співпраці, досягнення консенсусу, відмова від конфронтації;
- опрідечування теоретичних знань й узагальнення (теоретизація) життєвого, професійного досвіду;
- засвоєння ефективних стратегій і технік самореалізації, життєтворчості, професійної діяльності;
- опанування складових професійної діяльності, які з різних причин не були засвоєні раніше, вироблення прийомів компенсації або подальшого розвитку тих якостей, що є недостатньо сформованими;
- створення у кожного фахівця власної системи діяльності, у якій органічно поєднуються індивідуальні якості та нормативні вимоги [6, с. 79].
- У змістовому плані виокремлюють кілька напрямів професійного вдосконалення та самовдосконалення:
- здобуття додаткових, поглиблення наявних знань, розвиток умінь і навичок, інших компетентностей, необхідних фахівцю;
- посилення дії існуючих позитивних якостей, що сприяють під-

вищенню ефективності професійної діяльності;

- усунення обмежень, які знижують результативність професійної діяльності;
- усвідомлення і подолання професійних деформацій, що виникають під впливом відповідної діяльності;
- розвиток світогляду особистості;
- гуманізація професійної позиції;
- формування здатності, стійкої мотивації до постійного вдосконалення та самовдосконалення;
- підвищення здатності до управління власною поведінкою, а також потребами і почуттями.

Складнощі подолання професійних деформацій фахівця пов'язані з тим, що їх виникнення і підтримання зумовлено певними аспектами професійної діяльності. Можливість усвідомлення і подолання самою людиною цих деформацій обмежена, тому інтенсифікувати цей процес можна шляхом надання педагогічним і науково-педагогічним працівникам психологічної допомоги, використання тренінгових технологій.

О с о б и с т і с н и й (суб'єктивний) аспект педагогічної і науково-педагогічної діяльності вимагає особливої уваги. Адже гуманістична переорієнтація освіти потребує готовності педагога саме на особистісному (суб'єктивному) рівні до вирішення навчально-виховних проблем. А відтак важливим завданням післядипломної освіти, крім розвитку і саморозвитку про-

фесійних компетентностей чинних і майбутніх педагогічних і науково-педагогічних працівників, є також надання допомоги у подальшому різноаспектному професійно спрямованому особистісному (суб'єктивному) розвитку і саморозвитку, що гарантує справжній професіоналізм [6, с. 84].

Підвищення ефективності якості підготовки, перепідготовки педагогів можливе через моніторингові дослідження, які, як педагогічна категорія, дозволяють не тільки систематизувати інформацію, але є також дієвим механізмом матеріального заохочення тих педагогів, що працюють ефективно, перебувають у процесі розвитку. Моніторинг повинен мати комплексний, системний характер, створити умови для річного, перспективного, стратегічного планування та реалізуватися за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. На відміну від контролю, він відповідає на питання: “Чому такий рівень і як можна покращити результат?” [2, с. 88]. На думку В. Сухомлинського “підтримка, вчасно помічений успіх допомагають людині, що вважалася безперспективним, посереднім працівником, змінитися і перейти в групу передовиків”.

Метою формування професійної компетентності вчителя засобами моніторингу є отримання оперативної, об'єктивної, надійної інформації щодо проходження етапів самовдосконалення, самореалізації.

У системі післядипломної освіти можливі такі етапи формування професійної компетентності через моніторинговий підхід:

- формування теоретичних та методичних засад моніторингу, мети і завдань, розробка показників і критеріїв якості освіти;
- розробка та відпрацювання механізмів проведення моніторингу, його науково-методичного забезпечення;
- виконання програми моніторингових досліджень, отримання інформації (збір даних дослідження (вибіркових чи повних результатів виконання тестів, відповідей на запитання вхідної та вихідної анкет тощо) дає можливість отримати повну, своєчасну, об'єктивну інформацію про “продукти” діяльності чи результати, охарактеризувати ресурси з метою подальшого планування і прийняття рішень);
- обробка та аналіз даних;
- розробка системи заходів щодо стабілізації стану або переведення його на більш якісний рівень [2, с. 88] (тобто функціональні межі одержаних даних: зміна стратегії, переконання організаторів курсового навчання в необхідності змін, виправдання обраного шляху або пропонування інших шляхів, підтримка управлінських рішень чи підвищення ефективності управлінської діяльності, пропагування й інформаційний вплив на освітян).

Враховуючи, що професійний розвиток педагога, так чи інакше, пов'язаний з навчанням, безперервним розвитком професійної компетентності, в якому переплітаються інтелектуальний, психологічний і професійний аспекти, необхідно щорічно проводити діагностування педагогів різних категорій для визначення проблем, пріоритетних тем, що вимагають різного підходу для надання адресної методичної допомоги. Діагностична карта дозволяє виявити рівень заявлених проблем, за допо-

могою якого здійснюється їх ранжування. Відповідно до індивідуальних особливостей педагога доцільно розробити моделі розвитку професійної компетентності, матрицю, в якій відображаються цілі, методи і форми методичної роботи. Такий підхід дозволяє створити умови для функціонування і розвитку системи підвищення професійної компетентності вчителя у міжтестастійний період. Система вивчення освітніх запитів педагогів може мати три етапи (перший – за 2-3 роки до курсів підвищення кваліфікації, другий – під час проходження курсів, третій – через 2-3 роки після підвищення кваліфікації).

Модернізація змісту освіти, запровадження сучасних підходів до педагогічних вимірювань не може відбутися без активної участі самих учителів, переходу їхнього мислення на діагностико-технологічний рівень. Одним із важливих кроків на шляху визначення цілей і способів їх досягнення є самоаналіз (автомоніторинг). Тому важливим, на нашу думку, є залучення педагогів (слухачів курсів) до аналізу і оцінки своєї діяльності та успішності інших. Зміст інформації в контексті дослідження може бути наступний:

1. Ефективність організації системи підвищення кваліфікації педагогів на рівні післядипломної освіти.

2. Виокремлення конкретних плюсів та мінусів у набутті знань, формуванні навичок і професійних компетенцій.

3. Значущість досягнень у різних підгрупах респондентів (місто, село, стаж роботи тощо).

4. Дані про зростання професійної компетентності освітян, пов'язані з іншими факторами (ресурси, кваліфікаційна категорія педагогів, тип ЗНЗ тощо), з умовами життя.

5. Наявність динаміки освітніх результатів за певний період дослідження.

Опитування дозволить отримати інформацію про педагогів, які прохо-

дять курси підвищення кваліфікації, виявити напрями вдосконалення методичної роботи з педагогічними працівниками з урахуванням принципів відкритості й динамічності курсового навчання, диференціації та індивідуалізації освітніх вимог; усвідомити пріоритетні мотиви професійного навчання, виробити дієві механізми впливу на свідомість і діяльність педагогів, на основі даних прогнозувати якісні результати просвітницької та інформаційно-методичної роботи.

З огляду на те, що моніторинг є видом тривалої діяльності, виникає необхідність ведення спеціальної документації, де фіксуються результати. З нашої точки зору, найбільш ефективними є картки особистісних досягнень, впровадження яких сприяє зацікавленню слухачів результатами підвищення кваліфікації, індивідуалізації роботи, передбаченню результатів та шляхів його досягнення [2, с. 88].

(Е) – висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Таким чином, через моніторингові дослідження та аналіз їх результатів учитель може приймати відповідні рішення, прогнозувати свою освітню діяльність на майбутнє, вносити певні корективи та бачити об'єктивну картину розвитку професійної майстерності.

Перспективи подальшого дослідження полягають у виявленні позитивного педагогічного досвіду щодо моніторингового дослідження, його узагальненні та розповсюдженні, а також відкритті нових проблемних ситуацій, що потрібно досліджувати через моніторинг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Якість освіти у контексті понятійно-категоріального апарату проблеми: матеріали Всеукр. науково-практичної конференції [“Моніторинг якості освіти: теорія та практика”], (Київ, 16–17 грудн. 2009 р.) / Київськ. міськ. пед. ун-т ім. Б.Д. Грінченка, Центр моніторингу столичн. освіти.

- К. : Київськ. міськ. пед. ун-т імені Б.Д. Грінченка, 2009. – 196 с.
2. Роль і місце моніторингу в системі професійної підготовки: матеріали Всеукр. науково-практичної конференції [“Моніторинг якості освіти: теорія та практика”], (Київ, 16–17 грудн. 2009 р.) / Київськ. міськ. пед. ун-т ім. Б.Д. Грінченка, Центр моніторингу столичн. освіти. – К. : Київськ. міськ. пед. ун-т ім. Б.Д. Грінченка, 2009. – 196 с.
3. Лукіна Т.О. Моніторинг якості освіти. Теорія і практика / Тетяна Олександрівна Лукіна. – К. : Шк. світ, 2006. – 127 с.
4. Войтенко В.І. Моніторинг якості освіти: сутність, зміст, технологія / Войтенко В.І., Войтович Г.І., Гуменюк В.В. – Харків : Вид. група “Основа”, 2006. – 176 с.
5. Проблеми та перспективи оцінювання якості української освіти: матеріали Всеукр. науково-практичної конференції [“Моніторинг якості освіти: теорія та практика”], (Київ, 16–17 грудн. 2009 р.) / Київськ. міськ. пед. ун-т ім. Б.Д. Грінченка, Центр моніторингу столичн. освіти. – К. : Київськ. міськ. пед. ун-т ім. Б.Д. Грінченка, 2009. – 196 с.
6. Біла книга національної освіти України / [Луговий В. І., Мадзігон В. М., Савченко О. Я. та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Акад. пед. наук України, 2009. – 376 с.

Людмила Швыдун

Формирование профессиональной компетентности учителя средствами мониторинга в системе последилового педагогического образования

В статье рассмотрено пути формирования профессиональной компетентности педагога как составной части процесса его постоянного личностного роста и профессионального усвоения средствами мониторинга.

Ключевые слова: мониторинг, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка учителя, качество образования.

Lyudmila Shvydun

Teachers' professional competence formation by the means of monitoring of postgraduate pedagogical education system

This article examines the ways of monitoring work of a teacher as a part of continuous process of personal growth and professional development.

Key words: monitoring, professional competence, professional training of teachers, the quality of education.